

Specyfika pracy psów służbowych w aspekcie doboru do policji

Sylwia Kulig¹, Magdalena Gryzińska¹, Piotr Listos²

z Instytutu Biologicznych Podstaw Produkcji Zwierzęcej Wydziału Biologii, Nauk o Zwierzętach i Biogospodarki¹ oraz Zakładu Patomorfologii i Weterynarii Sądowej Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych Zwierząt Wydziału Medycyny Weterynaryjnej² Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie

Podstawą pracy psów służbowych jest współpraca z człowiekiem i wykorzystanie ich zdolności zarówno fizycznych, jak i węchowych. Rodzaj wykonywanych działań i ich funkcja zależy od służby, do jakiej są kwalifikowane. Ze względu na bardzo dobrze rozwinięty zmysł węchu pies domowy jest nie tylko zwierzęciem towarzyszącym, ale również swoistą pomocą przy pracy u boku człowieka. Historia wykorzystywania tych zwierząt do wykrywania zapachów sięga kilkaset lat wstecz. Oprócz polowań, dogoterapii czy przewodnika osób niewidomych i niepełnosprawnych, pies jest istotnym elementem działań podejmowanych przez służby. Od końca XIX w., obowiązki psów policyjnych obejmują lokalizowanie zagubionych osób, śledzenie przestępców, a także ochronę dla swojego przewodnika i kontrolowanie tłumu podczas większych uroczystości bądź ulicznych manifestacji. W kolejnych dekadach pojawiły się także inne dziedziny i sposoby ich użytkowania. Obecnie psy wykorzystywane są już nie tylko do lokalizowania przestępców, ale także do wykrywania narkotyków, materiałów wybuchowych czy przemycanych na granicach towarów. Ten poważny zakres obowiązków, z jakim pies musi się zmierzyć, pracując w służbach mundurowych, wymusza przejście odpowiednich szkoleń oraz posiadanie wrodzonego wzorca i predyspozycji osobniczej do pracy w tego typu warunkach.

Pies domowy (*Canis lupus familiaris*) jest najbardziej zróżnicowanym fenotypowo ssakiem (1). Udomowienie i selektywne dobieranie osobników spowodowały następujące zmiany w wykazywanym behawiorze psa domowego w porównaniu z wilkami: nadmierne wokalizacja i mikcja (w aspekcie znakowania

The specific work aspects of dogs selected to the service in police

Kulig S.¹, Gryzińska M.¹, Listos P.², Department of Biological Basis of Animal Production, Faculty of Biology and Animal Breeding¹, Sub-Department of Pathomorphology and Forensic Medicine, Department and Clinic of Animal Internal Diseases, Faculty of Veterinary Medicine², University of Life Sciences in Lublin

This article presents a brief summary of requirements associated with the recruitment of dogs to the service in police. The police dogs work is based on cooperation with their human guides. This type of the activities depends on the dog qualifications. This thesis presents the way by which dogs are recruited, in references to osmology and what kind of services they perform in police. This work takes into consideration factors that determine service ability, qualification features and also undesirable features which may cause a withdrawal of the individual dog from the training. Also reasons, presenting the deficiency of dogs in service, on the basis of Preventive Department of Provincial Police Headquarters in Lublin in 2012–2017, were revealed.

Keywords: police dogs, osmology, training.

terytorium), brak wyrywania sierści przez samice w celu budowy gniazda, znaczna redukcja regurgitacji, obniżona bądź podwyższona reakcja na bodźce, różnice fenotypowe między osobnikami jako źródło nieporozumień w komunikacji wewnątrzgatunkowej, neotenia i zachowania zabawowe, które stanowią istotne cechy psa domowego, ułatwiające jego tresurę (2).

Typy psów wykorzystywanych w służbach – dobór i specyfika pracy

Obecnie psy wykorzystywane głównie do służby w policji i wojsku można podzielić na dwie podstawowe grupy, od przydziału, do których zależy wykonywana przez nie praca. Pierwszą grupę stanowią psy do służby prewencyjnej. Do zadań tej grupy psów należą m.in. patrolowanie, rozbijanie tłumów, pościg za osobą podejrzaną oraz działania blokadowe nad osobami podejrzany. Pies prewencyjny jest tzw. środkiem przymusu bezpośredniego i traktowany jest jako ostateczność w działaniach podejmowanych przez policję, podobnie jak broń palna bądź pałka policyjna. Wygląd i postura psa wykorzystywanego do służby prewencyjnej powinny wzbudzać respekt. W Polsce ten typ psów jest najliczniejszą grupą. W grupie pierwszej, oprócz psów prewencyjnych, wyodrębnia się też psy patrolowo-tropiące, które potrafią dodatkowo pracować na śladzie zapachowym pozostawionym przez człowieka.

Do drugiej grupy zaliczane są tzw. psy specjalne. Wykorzystuje się je do detekcji węchowej. Psy specjalne pracują przy wykrywaniu narkotyków, namierzaniu przestępców, lokalizowaniu ofiar katastrof (wykorzystując pozostawiony przez nie ślad zapachowy). Bardzo dobrze rozwinięty narząd węchu psów specjalnych pomaga także w poszukiwaniu ładunków wybuchowych i zwłok (3).

Pies do wykrywania materiałów wybuchowych/pies wojskowy

Psy do detekcji materiałów wybuchowych i min ładowych stanowią największą grupę ukierunkowaną szkoleniowo na wykrywanie zapachów. Są uważane za najbardziej niezawodne i wszechstronne z uwagi na sposób działania. Psy wojskowe szkolone są pod kątem zadań specjalnych, więc podążają za konkretnym zapachem, pomijając inne napotkane na drodze. Wyszkolony do tego celu pies rozpoznaje charakterystyczny zapach składu chemicznego materiału wybuchowego. Często osobniki trenowane są także do wykrywania tzw. *tripiwire*s, czyli potykaczy (rozciągnięty nisko nad ziemią drut, stanowiący pułapkę na wroga; 4). Tresura psów wykrywających zapach materiałów wybuchowych oparta jest na popędzie eksploracji i aportowania. Psy kwalifikowane do tej pracy muszą zatem wykazywać wrodzone chęci do aportowania, charakteryzować się brakiem lęku przed hukami, muszą być również w pełni zdrowe fizycznie (5). Rasy wykorzystywane do tego celu to głównie owczarki niemieckie, labrador retrievery oraz foksteriery (6). Tresura obejmuje wykrywanie materiałów wybuchowych takich jak dynamit, amonit skalny, barbaryt, należących do materiałów górniczych; trotylu (TNT), lontu prochowego i detonującego, sznura kumulacyjnego oraz semteksu, a także materiałów pirotechnicznych, które zawarte są w fajerwerkach. Praca psów tej specjalności obejmuje przeszukiwanie terenu, budynków oraz pojazdów. Kluczowym elementem jest sygnalizowanie miejsca usytuowania szukanego obiektu, bowiem pies musi zachować szczególną ostrożność, wając bądź siadając (5).

Pies ratowniczy

Od psów szkolonych pod kątem ratownictwa oprócz doskonałego węchu wymagane jest również zrównoważenie, brak agresji w stosunku do ludzi, posłuszeństwo oraz bardzo duża wytrzymałość na zmęczenie, wynikające z pracy w trudnych warunkach terenowych. Do tej kategorii zaliczane są psy lawinowe oraz gruzowiskowe. Zadaniem psa lawinowego jest wykrycie pod warstwą śniegu człowieka i przedmiotów do niego należących. Źródło zapachu jest przez psa wskazywane do chwili przybycia przewodnika, a znalezienie woni żywego człowieka jest przez niego sygnalizowane szczekaniem. W Polsce wykorzystywaną do tego rasą są owczarki niemieckie, natomiast w innych krajach również berneńskie psy pasterskie, owczarki belgijskie oraz labrador retrievery. Psy gruzowiskowe stanowią pomoc dla służb ratowniczych w przypadku trzęsień ziemi bądź katastrof budowlanych. Podstawową różnicą w ich pracy jest to, że psy gruzowiskowe nie sygnalizują obecności znalezionej osoby próbą dokopania się do niej, ponieważ mogłoby to pogorszyć stan ofiary, a także narazić życie samego psa. Po obraniu odpowiedniego miejsca zadaniem psa jest przekonujące i długie czekanie w tej lokalizacji do momentu przybycia służb ratowniczych (5). Do pracy na gruzowiskach najczęściej używane są owczarki niemieckie, owczarki belgijskie oraz owczarki francuskie briardy (6).

Pies osmologiczny

Badania identyfikacyjne śladów zapachowych określane są jako „odorologia”, „olfaktronika” oraz „osmologia”. W Polsce przyjęto się używać ostatniego z powyższych terminów. Pierwsze tego typu badania w Polsce z wykorzystaniem psów zostały przeprowadzone w 1962 r., a ich realizację w policyjnych laboratoriach kryminalistycznych przypadają na lata 90. ubiegłego wieku (7). Psy wykorzystywane są w osmologii zazwyczaj do identyfikacji sprawców przestępstw. W tym celu pobierane są próbki pochodzące bezpośrednio z miejsca zdarzenia, a następnie przy pomocy psa porównywane są one z zapachami osób podejrzanych. Osobniki kwalifikowane na szkolenie z przeznaczeniem na psy osmologiczne muszą spełniać szereg kryteriów, które można podzielić na dwie grupy. Są to wymogi zdrowotne, na które składają się: kondycja ogólna, stan kończyn, układ powłokowy, narządy zmysłów, wady psychiczne, oraz wymogi użytkowe. Psy szkolone pod kątem identyfikacji śladów zapachowych pozostawianych przez ludzi muszą także przejść ocenę reakcji na strzał z broni palnej, test odwagi, ocenę gotowości do ataku i obrony czy instynktu aportu i zabawy. Do osmologii wykorzystywane są przede wszystkim owczarki niemieckie, labrador retrievery, sznauery, teriery i wyżły. Jeżeli pies po skończonym pozytywnie szkoleniu i zaaklimatyzowaniu się w jednostce terenowej wykonuje prawidłowo powierzone mu zadania, wówczas dostaje policyjny atest. Praca psów specjalnych monitorowana jest na bieżąco, dzięki czemu możliwa jest coroczna selekcja w przyznawaniu im atestów, warunkujących ich dalszą współpracę z policją (3).

Psy wykrywające zapach narkotyków

Psy wykrywające zapach środków odurzających i psychotropowych szkolone są w dwóch kierunkach. Pierwszym z nich jest poszukiwanie aktywne, które polega na poszukiwaniu narkotyków w pomieszczeniach, bagażach bądź pojazdach i sygnalizowane jest przeważnie drapaniem lub meldunkiem głosowym w przypadku ich znalezienia. Poszukiwanie pasywne polega natomiast na wylapywaniu molekuł zapachowych od poruszających się w tłumie osób. Po zlokalizowaniu źródła podejrzanego zapachu pies, zbliżając się do podejrzanego, sygnalizuje przewodnikowi poprzez warowanie lub siadanie i wpatrywanie się w miejsce ukrycia narkotyku. Wykorzystuje się w tym celu zarówno zapachy syntetyczne, jak i naturalne. Dobrze przeszkolony pies jest w stanie bezbłędnie rozpoznać co najmniej sześć materiałów, takich jak haszysz, marihuana, ekstazy, LSD, amfetamina, kokaina i heroina. Do tego typu pracy szkolone są przede wszystkim labradory, spaniele, owczarki niemieckie, foksteriery, a także beagle, zwłaszcza osobniki posiadające wybitnie rozwinięty popęd do zabawy i aportowania (3).

Psy wspomagające osoby niepełnosprawne

Wyjątkowe zdolności psów nieocenione są przy boku osób niepełnosprawnych. Historia ich pracy sięga pierwszej połowy XX w., a jako pierwsi zaczęli szkolić psy w ten sposób Amerykanie. Dziś psy szkoli się na całym świecie. Pracują przy osobach poruszających się na wózkach inwalidzkich, niesłyszących, a przede wszystkim niewidomych, jako ich przewodnicy w życiu codziennym. Osobniki te muszą wykazywać się niebywałą inteligencją, powinny być posłuszne, opasowane oraz posiadać zmysł opiekuńczy. Do tego typu pracy szkoli się przede wszystkim takie rasy, jak: labradory, owczarki szkockie collie, owczarki australijskie, owczarki niemieckie, a także doberman. Psy, które w przyszłości będą pracowały z osobami niepełnosprawnymi ruchowo, muszą odbyć obowiązkowe dwuletnie szkolenie. Do przykładowych czynności, które pies ma za zadanie wykonywać, zaliczyć można: podnoszenie upuszczonych przez człowieka rzeczy, otwieranie drzwi, szuflad, zapalanie światła, pomoc przy wciskaniu przycisku windy, przynoszenie konkretnych rzeczy, np. telefonu komórkowego czy żywności z lodówki. Psy takie, po przebyciu szkoleniu, potrafią nawet pomóc chorej osobie przy zmianie odzienia (8). Wszystkie wyżej wymienione czynności to jedynie ułamek umiejętności, jakie posiada odpowiednio wyszkolony pies. Osoba, która ma u swojego boku psa przewodnika, staje się niezależna i wzrasta jej pewność siebie w codziennym życiu.

Sposoby wykorzystania zdolności węchowych przez psa

W standardowych warunkach nos psa jest mokry i zimny. Wilgoć wydzielana przez gruczoły śluzowe w jamie nosowej wychwytuje i rozpuszcza cząsteczki zapachowe zawieszane w powietrzu i doprowadza je do kontaktu z nabłonkiem węchowym wewnątrz

nosa. Psy, aby zmaksymalizować wykrywanie zapachów, używają techniki zwanej węszeniem, która jest zakłóceniem wzorca prawidłowego oddychania. Odbywa się ono poprzez serię szybkich i krótkich wdechów oraz wydechów (9). Pies w czasie wdechu absorbuje do otworów nosowych powietrze z odległości około 10 cm, a w chwili precyzyjnego obwąchania danego przedmiotu odległość ta jest bliska zeru. Do każdego otworu nosowego dostaje się, w przypadku psa rasy dużej, około 30 ml powietrza w ciągu sekundy (10). Psy węszą na dwa sposoby, tzw. wiatrem dolnym i wiatrem górnym. Praca wiatrem dolnym polega na ustawieniu nozdrzy nie bezpośrednio nad punktem, który jest źródłem zapachu, lecz przed nim. Pies kolejno przesuwa horyzontalnie nos w kierunku danej woni, zatrzymuje się nad nią, przesuwa nos ponownie poza jej źródło, a następnie powraca nad nie nozdrzami. Sytuacja, kiedy pies nawęsza teren, który jest poza badanym przez niego przedmiotem, pomaga określić przestrzenny rozkład źródła zapachu, bowiem wydechane wtedy powietrze, zderzając się z powierzchnią, pozwala oderwać od niej większą ilość molekuł zapachowych. Psy operujące „wiatrem dolnym” lokalizują cel z nosem przy ziemi, bez zwracania uwagi na bodźce rozpraszające, aż do jego odnalezienia. „Wiatr górny” polega na wychwytywaniu ruchomych cząsteczek zapachowych wysoko uniesionym nosem. Pies węszący w ten sposób wykonuje jeden długi wdech, trwający około 20 razy dłużej od wdechu standardowego, a następnie powietrze wydychane jest przez jamę ustną (3).

Komisja centralnego doboru psów do policji

Centralny dobór psów do służby w policji realizowany jest przez specjalną komisję, którą powołuje komendant Centrum Szkolenia Policji (CSP). Zgodnie z rozporządzeniem z 3 stycznia 2013 r. (11) centralny dobór psów do policji dokonywany jest przez Zakład Kynologii Policyjnej CSP w Sułkowicach. Jednostka ta zajmuje się wyszukiwaniem psów oraz typowaniem ich do tresury, utrzymuje kontakt z hodowcami, którzy zajmują się sprzedażą psów ras użytkowych, przeprowadza wymagane próby charakteru psów kwalifikowanych, jako potencjalne psy policyjne, a także dokonuje analizy zdrowotnej osobników. Dopuszczalny jest samoistny dobór psów do tresury przez Komendę Wojewódzką Policji bądź Komendę Stołeczną Policji, jednakże wytypowany w ten sposób pies zobowiązany jest do przejścia przez procedurę kwalifikacyjną prowadzoną przez komisję (12).

Rasy psów wykorzystywane w policji

Do celów służbowych wykorzystywane są zarówno psy rasowe, jak i nierasowe, jednakże te drugie nie mogą odbiegać w zbyt dużym stopniu od typowego wzorca danej rasy. Głównymi rasami wykorzystywanymi do celów użytkowych są owczarki niemieckie, rottweilery, owczarki belgijskie malinois, labrador i golden retrievery, nowofundlandy, foksteriery i teriery walijskie. Szkolenie psów do polskiej policji skoncentrowane jest na owczarkach niemieckich oraz owczarkach belgijskich

malinois. Rasy te są uznawane za psy użytkowe ze względu na predyspozycje psychiczne, łatwość w ułożeniu oraz fenotyp, który nie utrudnia ich pracy (13).

Wymogi zdrowotne

Decyzję o zakwalifikowaniu psa pod względem zdrowotnym podejmuje lekarz weterynarii, który wchodzi w skład komisji kwalifikacyjnej. W przypadku wątpliwości dotyczących stanu zdrowia osobnika i niemożliwości szybkiego i specjalistycznego wykluczenia choroby o odrzuceniu psa w kwestii dalszej tresury decyduje nawet uzasadnione podejrzenie występowania dolegliwości. Właściciel zobowiązany jest do przedstawienia aktualnego zaświadczenia o zaszczepieniu psa przeciwko wściekliźnie oraz okazania urzędowego świadectwa zdrowia psa (14).

Zgodnie z zarządzeniem z 20 marca 2008 r. (15) do służby w policji kwalifikowane są psy, które spełniają następujące warunki dotyczące zdrowia:

1. psy przyjmowane są w wieku od 1 roku do 2 lat, co ma bezpośredni związek z psychiką i dojrzałością osobników;
2. płęć nie ma znaczenia, kwalifikowane są zarówno samce, jak i samice;
3. nie wymaga się poświadczenia rodowodowego o przynależności psa do danej rasy, jednak osobnik taki nie może znacznie odbiegać fenotypowo od jej wzorca (masa ciała, umaszczenie, proporcjonalność budowy);
4. osobnik kwalifikowany musi posiadać zrównoważony charakter, tj. zwierzę nie może być agresywnie nastawione względem ludzi, bojaźliwe, ospałe, bądź nadmiernie pobudzone;
5. pies musi być wytrzymały pod względem kondycji ogólnej, co ma związek z ciężką tresurą, którą musi przejść, a także z późniejszą jego pracą w służbie.

Wady dyskwalifikujące psa

Załącznik nr 4 powyższego zarządzenia (15) określa podstawowe wady psów, które są jednakowo wadami dyskwalifikującymi w kwestii doboru, szkolenia i służby. Wady na tle behawioralnym, które jednoznacznie przekreślają możliwość doboru osobników do policji, są następujące:

1. zaburzenia psychiczne, tj. wzmózona nadpobudliwość ruchowa (nie są kwalifikowane psy o żywiołowym temperamencie, choleryczne i nieumiejące skupić się na konkretnym zadaniu);
2. choroby o podłożu neurologicznym oraz zachowania sugerujące możliwość ich występowania;
3. psy z chorobą kojcową;
4. zaburzona reakcja na bodźce środowiskowe oraz otepiałość (nie kwalifikuje się osobników nad wyraz spokojnych, biernych w kontakcie z człowiekiem i niechętnych do pracy);
5. wykazywanie nadmiernej agresji bądź lęku w stosunku do ludzi i innych zwierząt.

Innymi wadami, na które zwraca się szczególną uwagę pod kątem fenotypu i posługując się wzorcem rasy, są:

1. choroby narządów zmysłów, tj. problemy ze wzrokiem (ślepotą całkowitą bądź jednego oka, słabe

widzenie w ciemnościach, zapalenie spojówek, a także stałe przekrwienie gałki ocznej), wady słuchu (głuchota jedno- bądź obustronna, przewlekłe zapalenie ucha);

2. zaburzenia czucia położenia ciała w przestrzeni, czyli zmysłu równowagi;
3. niezgodność w budowie i postawie danej rasy, np. nieprawidłowy stosunek głowy do tułowia oraz długości łap do wysokości w kłębie, karpowaty i siodłowy grzbiet, złe ustawienie kończyn przednich i tylnych;
4. dysplazja stawów, głównie stawu biodrowego i łokciowego, dotyczy zwykle ras dużych, takich jak owczarek niemiecki i rottweiler (wykrycie dysplazji stawów możliwe jest już w wieku szczenięcym);
5. kulawizny, krzywice i złamania kości, a także stany po złamaniach;
6. problemy ruchowe;
7. wady mięśni, niedorozwinięta muskulatura;
8. choroby układu powłokowego, tj. wady i uszkodzenia sierści, skóry;
9. niezgodna ze wzorcem rasy szata i rodzaj umaszczenia, defekty opuszek łap i pazurów,
10. występowanie neurodermatozy, głównie egzemy, mikodermatozy, będących chorobami zakaźnymi, mogącymi stanowić problem w większych skupiskach zwierząt;
11. zaburzenia na tle przemiany materii, tj. wychudzenie bądź otyłość.

Próby charakteru

Poza kryteriami zdrowotnymi i behawioralnymi ważnym czynnikiem kwalifikującym psy do służby w polskiej policji są ich predyspozycje do tresury, które sprawdzane są poprzez próby charakteru. W rozdziale drugim załącznika zarządzenia z 31 grudnia 2014 r. (16) określone jest, że aby dokonać oceny wyżej wymienionych predyspozycji, należy: poddać psa aportowaniu, ocenić reakcję na strzał bądź hałas, sprawdzić reaktywność na obronę przewodnika i popęd do pogoni za osobą uciekającą, czujność psa oraz poddać go próbie szukania ukrytego przedmiotu. Czynności te sprawdzane są zawsze poza miejscem znanym psu, co pozwala ocenić jego reakcję na nowe bodźce i sposób, w jaki radzi sobie w nieznanym otoczeniu. Szczegółowe próby charakteru zależą od kategorii szkoleniowej psa, jednak zawsze osobnik musi być wypoczęty, co pozwoli mu skupić się na powierzonych zadaniach (14).

Pierwszą próbą charakteru, jakiej poddawane są szkolone psy, jest chęć do aportowania, która stanowi naturalny, niewyuczony, a więc wrodzony odruch zwierzęcia. Przed wykonywaną próbą pies musi zapoznać się z aportowanym obiektem poprzez zabawę, skutkiem czego będzie on stanowić nagrodę po odnalezieniu. Rzucane i wynoszone obiekty mają różne wielkości, struktury i kształty. Różnicą w tych sprawdzianach jest fakt, że przedmiot wyrzucany jest na odległość około 20 metrów, natomiast rzecz wyniesiona może być na większy dystans, z tym że zazwyczaj dotyka się nią podłoża w celu mocniejszego zaakcentowania śladu zapachowego, co ułatwi psu jej

odnalezienie. Testy takie przeprowadza się zarówno na terenach otwartych o różnych fakturach w środowisku, jak i w pomieszczeniach zamkniętych. Sprawdzane są w ten sposób lekliwość i uczucie dyskomfortu u psa, np. czy nie odczuwa on lęku, idąc po śliskiej nawierzchni, oraz czy aportuje przedmioty równie chętnie w budynkach, co na zewnątrz. Próby wykonuje się zarówno na smyczy, jak i z psem biegającym luzem. Aportowanie bez smyczy pozwala zaobserwować, czy osobnik wykazuje samodzielność w podejmowanych działaniach oraz wytrwałość w pogoni za przedmiotem bez nadzoru przewodnika. Praca na smyczy obrazuje zachowanie psa względem bliskości człowieka, jako czynnika potencjalnie rozpraszającego i utrudniającego wykonywaną próbę. Po zlokalizowaniu rzuconego obiektu pies nie może wykazywać znużenia i powinien bawić się i cieszyć ze znalezionej rzeczy (14).

Drugą w kolejności próbą charakteru jest szukanie ukrytego przedmiotu i ma ona na celu sprawdzenie predyspozycji psa do pracy węchowej. W szkoleniu psów patrolowo-tropiących test ten wykonuje się z wykorzystaniem przedmiotu nasączonego ludzkim zapachem, tj. osoba ukrywająca daną rzecz musi być przedtem w jej posiadaniu przez pewien czas. Podobnie jak w pierwszej próbie charakteru pies jest zapoznawany z szukaną rzeczą poprzez krótką zabawę. Nie jest wymagane, ażeby poddawany testowi osobnik widział osobę oddalającą się z przedmiotem, wówczas wskazuje się mu jedynie miejsce, gdzie powinien rozpocząć prace węchową. Jeśli jednak zwierzę widzi kierunek odejścia osoby ukrywającej przedmiot, możliwy jest krótki spacer, bądź kilkukrotny obrót wokół własnej osi, tak by odwrócić uwagę psa od wybieranej przez testującego drogi. Pies nie może wykazywać agresji i lęku w stosunku do innych ludzi czy pobliskich zwierząt. W momencie odnalezienia danego źródła zapachu pies powinien zasygnalizować przewodnikowi wykonanie zadania wyuczoną do tego komendą (14).

Trzecia próba charakteru sprawdza reakcję psa na strzał lub hałas. Używane są w tym celu różne źródła hałasu i jego natężenie. Wykorzystuje się hukowe środki pozoracyjne oraz broń palną z amunicją ćwiczebną. Osoba oddająca strzały powinna być ukryta, niewidoczna, co stanowi dla psa zaskoczenie i w najlepszy sposób sprawdza jego lekliwość, która jest cechą niepożądaną i dyskwalifikującą. Prawidłowo pies powinien wykazać się spokojem, równowagą i ewentualnie chwilowym zainteresowaniem, np. spojrzeniem w kierunku, skąd dochodzi hałas. Próby te przeprowadza się, prowadząc psa na smyczy i najczęściej w połączeniu z innymi, bowiem łatwiej wtedy ocenić, czy jest to dla psa bodziec utrudniający uprzednio podjętą pracę (14).

W teście czwartym sprawdzana jest chęć do obrony przewodnika i popęd za osobą uciekającą. Ma on na celu wykazanie zdolności obronnych psa, odwagi i zdecydowania do ataku. Podczas tej próby pies prowadzony jest przez przewodnika na smyczy oraz z założonym kagańcem, pozorant natomiast wyposażony jest w ubiór ochronny i miękką pałkę. Osoba testująca pozostaje dla psa niewidoczna, a zwierzę

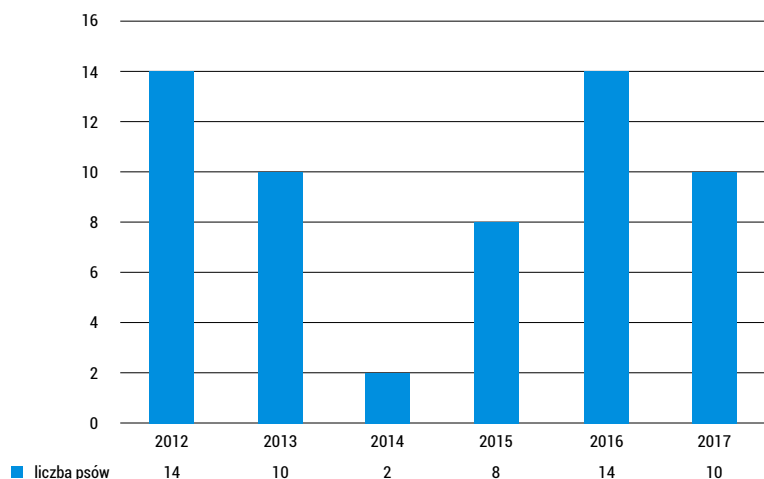
wraz ze swoim przewodnikiem znajdują się w odległości około 3 metrów. Napastnik wyłania się z ukrycia i zdecydowanie, lecz z zachowaniem środków ostrożności, podejmuje symulację ataku na opiekuna. Pozorant podczas walki z psem powinien mu ustępować i nie angażować się zbyt mocno, aby niedoświadczone zwierzę nie zniechęciło się. Opiekun poprzez odpowiednią modulację głosową może pobudzać i zachęcać psa do walki. Po wykonanej próbie na obronę opiekun przytrzymuje psa na kilkanaście sekund w celu sprawdzenia jego chęci do pogoni za napastnikiem. Po oddaleniu się na kilkanaście metrów pozorant daje znak przewodnikowi, aby zdjął psu kagańiec i odpiął smycz. Podobnie jak w poprzedniej próbie osoba testująca daje zwierzęciu wygrać. Próba obrony opiekuna w kagańcu ma na celu dokonanie analizy stopnia zdecydowania psa, jego determinacji, waleczności i pasji do atakowania. Atak bez kagańca sprawdza stopień samodzielności psa, jego pasję do gryzienia i wytrwałość. Zachowaniem pożądanym jest nieustępliwość i ciągłe zaangażowanie psa podczas walki. Niedopuszczalne są reakcje lękowe u psa, jego chęć ucieczki, brak zdecydowania, przerwanie ataku podczas nieobecności opiekuna (14).

Piąta próba charakteru psa to sprawdzenie samodzielności i czujności. Podobnie jak podczas obrony opiekuna próbę tę można przeprowadzić z psem w kagańcu lub bez. Podczas testu przewodnik przywiązuje zwierzę do drzewa i oddala się od niego na odległość minimalną wynoszącą 10 metrów. Wówczas, po upływie co najmniej jednej minuty, osoba testująca ubrana w strój ochronny i mająca w wyposażeniu miękką pałkę zbliża się do psa i ze wzrastającą intensywnością atakuje go, zachowując należyte środki ostrożności. Pozorant nie może przy tym uderzać psa pałką, a podczas walki musi mu ustępować. Podczas wykonywanej próby pies musi wykazać popęd do obrony w przypadku nieobecności opiekuna. Dyskwalifikujące są wykazywane przez zwierzę zachowania lękowe (14).

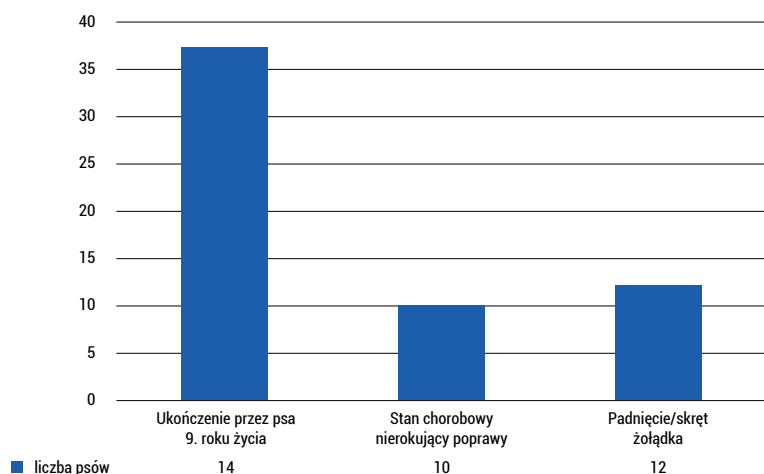
Z powyższych przeprowadzonych prób charakteru sporządza się kartę kwalifikacyjną psa, której wzór stanowi załącznik nr 4 do zarządzenia (16) w sprawie metod i form wykonywania zadań z użyciem psów służbowych, szczegółowych zasad ich szkolenia oraz norm wyżywienia (14).

Celem niniejszej pracy było przedstawienie specyfiki pracy psów służbowych, wymagań co do ich doboru oraz powodów wycofywania ze służby w Wydziale Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Lublinie w latach 2012–2017.

Badaniami objęto 58 psów wycofanych ze służby prewencyjnej w tej jednostce Policji. Psy wycofywane były z powodu trwałej utraty sprawności użytkowej bądź w wyniku stanów chorobowych, które nie rokowały poprawy. Paragraf 4.2 ust. 3 zarządzenia nr 296 Komendanta Głównego Policji z 20 marca 2008 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań z użyciem psów służbowych, szczegółowych zasad ich szkolenia oraz norm wyżywienia zawiera adnotację, że psa służbowego można również wycofać ze służby policyjnej po ukończeniu przez niego 9. roku życia. Liczbę psów wycofanych ze służby prewencyjnej w latach

Ryc. 1. Liczba wycofanych psów w Wydziale Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Lublinie w latach 2012–2017

Ryc. 2. Przyczyna wycofania psów ze służby w Wydziale Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Lublinie w latach 2012–2017 z uwzględnieniem ich wieku

2012–2017 przedstawia **rycina 1**, natomiast przyczyny wycofania – **rycina 2**.

Liczba wycofanych psów od 2012 r. wynosiła 14 osobników i stopniowo malała do 2014 r., kiedy ze służby wycofano zaledwie 2 osobniki. Następnie zauważalny był ponowny wzrost tej liczby do 2016 r., kiedy ponownie wyniósł on 14. W 2017 r. służbę prewencyjną opuściło 10 psów. Najwięcej wycofanych ze służby psów stanowiły osobniki po 9. roku życia, natomiast najmniejszą liczbę psów wycofano z powodu choroby. Najczęstszym powodem wycofywania psów z pracy na przestrzeni 5 lat był ich wiek.

Zakres podejmowanych czynności przez psy służbowe zależy w dużym stopniu od ich predyspozycji osobniczej do wykonywanej pracy. Kwalifikowane do policji psy muszą wykazywać szereg cech, które warunkują ich przydatność do służby. Zarówno cechy charakteru, jak i fenotyp nie mogą odbiegać od wzorca rasy. Psy posiadające wady w budowie anatomicznej bądź wykazujące stany chorobowe są wycofywane z dalszej tresury. Osobniki, które nabyły pewne odchylenia od normy w trakcie pracy w policji, są także z niej wycofywane. W aspekcie doboru psów do służby

prewencyjnej, najczęściej wybierane są osobniki rasy owczarek niemiecki oraz owczarek belgijski malinois, niezależnie od płci.

Psy pracujące posiadają odmienną dietę od psów typowo towarzyszących. Z racji wykonywanej przez nie pracy, niekiedy w trudnych warunkach środowiskowych, ich zapotrzebowanie na poszczególne składniki odżywcze jest wyższe, w szczególności dobowe ogólne zapotrzebowanie kaloryczne na energię.

Podziękowanie

Autorzy pragną podziękować insp. Wojciechowi Czapli oraz asp. sztab. Andrzejowi Lipskiemu z Komendy Wojewódzkiej Policji w Lublinie za pomoc w przygotowaniu niniejszego opracowania.

Piśmiennictwo

- Ruvinsky A., Sampson J.: *The genetics of the dog*, CABI Pub. 2001, 1–11.
- Monkiewicz J., Rogowska K., Wajdzik J.: *Kynologia – wiedza o psie*. Wydawnictwo UWP, Wrocław 2011.
- Jeziński T., Walczak M., Glanc D., Górecka A., Dziubińska M.: Zmysł węchu psów i jego praktyczne wykorzystanie. *Prace i Materiały Zootechniczne. Monografie i Rozprawy*, 2008, 1–87.
- Browne C., Stafford K., Fordham R.: The use of scent detection dogs. *Ir. Vet. J.* 2006, **59**, 98–101.
- Jeziński T., Walczak M., Górecka A.: Information-seeking behaviour of sniffer dogs during match to sample training in the scent lineup. *Polish Psychol. Bull.* 2008, **39**, 71–80.
- Kaleta T., Fiszdon K.: *Wybrane zagadnienia z genetyki i zachowania się psów*, Wydawnictwo SGGW, 2002.
- Dzierżanowska J.: Metodyka ekspertyzy osmologicznej. *Rocz. Bad. Nauk.* 2016, **26**, 1–13.
- Kuźniewicz J.: Psy ratujące ludziom życie cz. 2. Psy ratownicze i wspomagające osoby niepełnosprawne. *Prz. Hod.* 2010, **8**, 31–33.
- Correa J.E.: *The Dog's Sense of Smell. Alabama Cooperative Extension System*, 2016.
- Settles G.S., Kester D.A., Dodson-Dreibelbis L.J.: *The external aerodynamics of canine olfaction. Sensors and sensing in biology and engineering*. Springer, Vienna & NY, 1998, 1–13.
- Polecenie I Zastępcy Komendanta Głównego Policji z 3 stycznia 2013 r., l.dz. EZP-33/2013.
- Prokopczyk M.: Centralny dobór psów do służby w Policji. *Kwartalnik Policyjny*. 2013, **4**, 46–48.
- Bąk M.: Cechy psa-kandydata do służby w Policji w kategorii pies patrolowo-tropiący. *De Securitate et Defensione. O bezpieczeństwie i Obronności*. 2017, **1**, 58–71.
- Wiorowski G., Lubryczyński K.: *Kynologia policyjna*. Wyd. Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, 2011, 65–67; 99–110.
- Zarządzenie nr 296 Komendanta Głównego Policji z 20 marca 2008 r.
- Zarządzenie nr 74 Komendanta Głównego Policji z 31 grudnia 2014 r.

Dr n. wet. mgr prawa Piotr Listos, Zakład Patomorfologii i Weterynarii Sądowej Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych Zwierząt Wydziału Medycyny Weterynaryjnej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, ul. Głęboka 30, 20-612 Lublin, e-mail: piotr.listos@up.lublin.pl